

Liggende søyer før lamming

Forfatter

Lisbeth Hektoen, Animalia

Sammendrag

I siste del av drektigheten er fostertilveksten stor, og søyas behov for energi og næringsstoffer øker dramatisk. Dersom innholdet i fôret eller søyas fôropptak er for lavt, og søya heller ikke kan mobilisere kroppsreserver, oppstår mangelsjukdommer og stoffskiftesjukdommer.

Publisert

2008

Referanse

Sau og Geit nr. 1/2008

Utskriftsdato

03.12.2023 www.fag.nsg.no

Liggende søyer før lamming

I siste del av drektigheten er fostertilveksten stor, og søyas behov for energi og næringsstoffer øker dramatisk. Dersom innholdet i føret eller søyas føeropptak er for lavt, og søya heller ikke kan mobilisere kroppsreserver, oppstår mangel-sjukdommer og stoffskiftesjukdommer.

Store/mange fostre og tungt grovfôr disponerer for andre sjukdomstilstander i denne perioden. Et fellestrekk er at søyene ofte blir liggende, og at behandling i mange tilfeller gir skuffende resultater. Forebygging gjennom hele drektigheten er derfor viktig.

De vanligste årsakene

Ut fra innrapporteringer til Sauekontrollen er melkefeber og fosterforgiftning (drektighetsforgiftning, ketose) de vanligste sjukdomstilstandene i perioden før lamming. En annen årsak til at søyer blir liggende kan være listeriose (hjernebetennelse), som i en del tilfeller opptrer i en «stille form» uten de klassiske symptomene som skjev hodeholdning og ensidig hengende øre og leppe. Hjernebarksår (CCN) kan også oppstå i denne perioden.

Bekkenløsning og andre lidelser i skjelett og muskulatur fører også til at høydrektige søyer har problemer med å reise seg eller blir liggende. Også ved alvorlige tilfeller av «vom i skinn» kan søyene bli liggende, men denne tilstanden er vanligvis enkel å skille fra de andre på grunn av endringene i bukfasong.

Symptomer og behandling

Tabellen viser de vanligste symptomene ved de ulike tilstandene, men det kan være stor variasjon i sjukdomsbildet. I mange tilfeller er det også

vanskelig å skille mellom de forskjellige sjukdommene. Det er derfor ganske vanlig at liggende søyer blir behandlet med tanke på flere av tilstandene samtidig.

Rask behandling med medikamenter er spesielt viktig når det gjelder melkefeber, listeriose og hjernebarksår. I tillegg er det viktig å gi dyra ro ved å oppstalle dem for seg selv. Dyr som

Årsak, symptomer, behandling og forebygging av de mest vanlige årsakene til at søyer sjukdomstegnene.

	Årsak	Tidspunkt	Viktigste symptomer
Melkefeber	Før lavt nivå av kalsium i blodet	Siste 6 uker før lamming. I enkelte tilfeller etter lamming.	<ul style="list-style-type: none"> * Stiv gange * Ustø bevegelser * Muskelskjelvinger * Opphørte vombevegelser * Lite avføring * Lammelser; søya blir liggende * Pustevansker * Sliming fra nesa * Bevissthetstap
Fosterforgiftning (drektighetsforgiftning, ketose)	Energiunderskudd som oppstår når energibehovet er større enn det søya klarer å ta opp gjennom føret	Siste 6 uker før lamming	<ul style="list-style-type: none"> * Nedstemthet * Følger ikke flokken * Søya blir etter hvert liggende <p><i>Kan ha:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> * Unormal hodeholdning * Muskelsitringer * Opphørte vombevegelser
Listeriose («stille form»)	Infeksjon med listeriabakterier	Denne formen for listeriose er mest vanlig i perioden rundt lamming	Søya blir liggende, men uten de typiske tegnene på hjernebetennelse. Kan også ha listeriose med mer typiske symptomer i denne perioden
Hjernebarksår (CCN)	Mangel på vitamin B ₁ (tiamin)	De fleste tilfellene ses på etterjuls-vinteren	<ul style="list-style-type: none"> * Ustøhet * Hodet bakover/ «stjernerikkere» * Blir liggende på siden * Kramper * Diaré
Bekkenløsning, bevegelingsproblemer o.l.	<ul style="list-style-type: none"> * Hormonelle endringer * Mange og store lam * Skader o.l 	Siste del av drektigheten når fostervekten er stor	<ul style="list-style-type: none"> * Stive bevegelser * Beveger seg mindre * Problemer med å reise seg

blir liggende bør snus jevnlig for å opprettholde blodsirkulasjonen i muskulaturen. Videre er det viktig å sørge for tørt, rent og trekkfritt underlag og å prøve og opprettholde væske- og næringsopptaket. Spesielt når dyra blir liggende i flere dager er det viktig at de får i seg væske (vann eller elektrolyttløsning) og at de får i seg næring. Næringsbehovet hos høydrektige søyer er stort, og drektighetsforgiftning kan også oppstå som følge av annen sykdom med redusert føropptak. Uten grovfôr i flere dager stopper også vomma opp, og kan være vanskelig å få i gang igjen.

Når det gjelder høydrektige søyer ønsker man jo helst å beholde søya fram til lamming for å prøve og redde lamma. Men er det lenge til forventet lamming og/eller søya er alvorlig sjuk, må avlving vurderes.

Forebyggende tiltak

Selv om det er forskjellige årsaker, er det mange fellestrekk når det gjelder forebygging av «liggende søyer».

Fôring:

Fôret skal gi dyra det de trenger av energi til vedlikehold og fostervekst. Det skal også inneholde et balansert

nivå av vitaminer og mineraler for å forebygge mangelsjukdommer. Søylene bør få tilskudd av mineraler gjennom hele drektigheten, enten gjennom kraftfôret eller som eget mineraltilskudd i perioder der det eventuelt ikke gis kraftfôr.

Spesielt i siste del av drektigheten, når det er trangt om plassen i buken og næringsbehovet er stort, er det viktig med god grovfôr kvalitet. Det vil i denne sammenheng si fôr med høy næringsverdi per volum og vektenhet, slik at dyra får nok energi uten å måtte spise svært mye og tungt fôr.

Fortsetter neste side.

blir liggende før lamming. Symptombildet for den enkelte sykdommen varierer – dyra trenger ikke ha alle de beskrevne

Matlyst	Temperatur	Bevissthet	Behandling	Forebygging
Nedsatt	Normal eller nedsatt. I en del tilfeller kan man kjenne at kropps-overflaten er kald.	Ubehandlet fører melkefeber relativt raskt til bevissthetstap og død	Injeksjon med kalsiumholdige preparater. Ofte rask respons, men flere behandlinger kan være nødvendig	<ul style="list-style-type: none"> * Normalt hold * Balansert fôring/ mineralforsyning * Unngå stressituasjoner i siste del av drektigheten * Mosjon og sollys * Ved besetningsproblemer kan det også være aktuelt å vurdere gjødslinga på gården
Nedsatt	Normal	Bli gradvis sløvere. Til slutt bevissthetstap og død	<ul style="list-style-type: none"> * Framskynding av fødsel kan forsøkes (medikamenter eller keisersnitt) * Tilskudd av glukose og elektrolyttløsninger * Kalsiumbehandling og støttebehandling med B-vitamin forsøkes ofte. 	<ul style="list-style-type: none"> * Normalt hold * Godt og konsentrert fôr, spesielt i siste del av drektigheten * Unngå for høye lammetall * Unngå stressituasjoner i siste del av drektigheten <p>Prognosen er dårlig!</p>
Nedsatt	Forhøyet eller normal	Gradvis sløvere	<ul style="list-style-type: none"> * Intravenøs behandling med antibiotika (penicillin) * Tilførsel av væske og næring * Betennelsesdempende og smertestillende medikamenter <p>Prognosen er dårlig!</p>	<p>Smitten finnes vanligvis i silo/ rundballer av dårlig kvalitet:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Unngå å få jord og gjødsel i fôret ved høsting * Unngå oppformering av bakteriene i fôret: lav pH (surgjøring) og liten lufttilgang er viktig <ul style="list-style-type: none"> * Kast gamle fôrrester * Unngå stress * Vurdér høyfôring til unge og høydrektige dyr
Nedsatt	Normal	Gradvis sløvere Kan i noen tilfeller virke oppskremte	<ul style="list-style-type: none"> * Injeksjon med tiamin (vitamin B₁), ofte rask respons * Beskytte dyret mot kraftige lyder og uro * Tilskudd av ølgjær 	<ul style="list-style-type: none"> * Unngå brå forskifter og kraftig fôring som kan gi fordøyelsesproblemer * Evt. tilskudd av ølgjær i problembesetninger
Normal (evt. nedsatt)	Normal	Normal	<ul style="list-style-type: none"> * Mjukt, sklisikkert underlag * Evt. smertestillende behandling * Avlving ved alvorlige skader, brudd o.l. 	<ul style="list-style-type: none"> * Unngå for høye lammetall * Sklisikkert underlag * Skånsom håndtering * Utrangere søyer med halthet/bevegelsesproblemer om høsten

Fiskå Sauefôr - best i test!

For å gjere kraftfôrvalet ditt lettare til lamminga har Bioforsk på vegne av Fiskå Mølle gjennomført eit omfattande forsøk med ulike kraftfôr til sau fôr, under og etter lamming. Resultatet syner at når det gjeld lammetilveksten er proteinkvaliteten i kraftfôret svært viktig i tillegg til mengda av AAT. Fiskå Sauefôr ser ut til å mobilisere meir av søyene sitt kroppsfeitt og gir dermed auka mjølkeyting, noko vi ser på lammetilveksten.

Med bakgrunn i forsøket har vi 3 % innblanding av fiskemjøl, noko som forsterkar proteinkvaliteten. Mengda av fiskemjøl og roe-snittar er viktig for fôr kvaliteten, noko du bør legge vekt på når du vel kraftfôr til lamminga!

Tilby kopplamma Fiskå TopStart. Dette er det nye spesialkraftfôret til unge drøvtyggarar. Den tynne smakelege pelletsen (3 mm) lettast fôropptaket, er fiberrik og gir høgare tilvekst på lamma.

4120 Tau, tlf. 51 74 33 00

4660 Kristiansand S, tlf. 38 12 77 50

7100 Rissa, tlf. 73 85 90 60

5590 Etne, tlf. 53 77 13 77

2270 Flisa, tlf.: 62 95 54 44

Fiskå Mølle
Godt gjort er bedre enn godt sagt

Det er samtidig viktig å unngå brå fôrsifter og fôr rask opptrapping med kraftfôr. Brå fôrsifter gir ubalanse i vomma, dårligere fôropptak og dårligere fôrutnyttelse. Resultatet blir økt risiko for energiuunderskudd og mangelsjukdommer.

Fôrets hygieniske kvalitet er også viktig, i denne sammenheng spesielt i forhold til listeriose.

Hold:

Både søyer i dårlig hold og svært feite søyer har økt risiko for sjukdommer som ketose og melkefeber. Søyene bør derfor holdes i normalt, godt hold. Jevnt hold i holdklasse 3-3,5 anbefales gjennom hele drektigheten. Holdvurdering og gruppering av dyra etter alder, hold og lammetall, gir mulighet for tilpasset fôring og er et viktig verktøy for å holde søyene i jevnt hold.

Lammetall:

Søyer med mange lam har økt risiko både for melkefeber, ketose og bevege- lighetsproblemer i sein drektighet. Dersom sjukdom hos søyene er et problem i besetninger med høye lammetall, bør tiltak for å redusere lammetallet vurderes.

Ved holdvurdering er det ikke nok å se på dyra – man må bruke hendene! Det er vanlig å kjenne bakerst på ryggen: foran krysset og bak ribbeina. Nærmere beskrivelse av holdklassene finner du blant annet på www.animalia.no/htsau (Foto: Grethe Ringdal)

Stress og håndtering:

Stress og håndtering, for eksempel i forbindelse med flytting, klipping o.l. kan utløse sjukdom hos dyr som «ligger på vippen». Dette gjelder spesielt melkefeber. Håndtering bør derfor

reduseres til et minimum i siste del av drektigheten, og nødvendig håndtering bør skje mest mulig rolig og skånsomt.

Av Lisbeth Hektoen,
Helsetjenesten for sau